

Vabariigi Valitsuse määruse
„Tagamõisa looduskaitseala moodustamine ja kaitse-eeskiri” eelnõu
SELETUSKIRI

1. Sissejuhatus

Looduskaitseseaduse (edaspidi *LKS*) § 10 lõike 1 kohaselt on Vabariigi Valitsusel õigus võtta ala kaitse alla ja kehtestada ala kaitsekord. Eelnõukohase määrusega muudetakse olemasoleva uuendamata kaitsekorraga ala kaitse-eesmärke ja kaitsekorda ning laiendatakse kaitseala välispiiri olemasoleva hoiuala arvel, moodustatakse Tagamõisa looduskaitseala (edaspidi *kaitseala*) ja kehtestatakse uus kaitse-eeskiri.

Kaitseala asub Saare maakonnas Saaremaa vallas Sepise ja Tagamõisa külas.

Kaitseala on moodustatud Eesti NSV Ministrite Nõukogu 11. juuli 1957. a määrusega nr 242 „Abinõudest looduskaitse organiseerimiseks Eesti NSV-s” kehtestatud Tagamõisa botaanilise keeluala põhjal. Osa planeeritavast Tagamõisa looduskaitsealast on Tagamõisa hoiualana kaitse alla võetud Vabariigi Valitsuse 27. juuli 2006. a määrusega nr 176 „Hoiualade kaitse alla võtmine Saare maakonnas”.

Vastavalt *LKS* § 91 lõikele 1 kehtivad enne selle seaduse jõustumist kaitse alla võetud kaitsealade ja kaitstavate looduse üksikobjektide kaitseks kehtestatud kaitse-eeskirjad ja kaitsekord seni, kuni *LKS* alusel kehtestatakse uued kaitse-eeskirjad. Seega ei võeta määrusega kaitse alla uut ala, vaid kinnitatakse kaitse all olevale alale kehtivate õigusaktide kohane kaitsekord ning laiendatakse kaitseala välispiiri olemasoleva hoiuala arvel.

Eelnõukohase määrusega muudetakse *LKS* § 13 lõike 1 alusel olemasoleva uuendamata kaitsekorraga ala kaitse-eesmärke ja kaitsekorda. Muudatuse on tinginud vajadus viia ala kaitsekord vastavusse kehtivate õigusaktidega ning tagada nõukogu direktiivi 92/43/EMÜ looduslike elupaikade ja loodusliku loomastiku ja taimestiku kaitse kohta (EÜT L 206, 22.07.1992, lk 7–50; edaspidi *loodusdirektiiv*) I lisas nimetatud elupaigatüüpide ja alal leiduvate kaitsealuste liikide kaitse. Moodustatav kaitseala hõlmab täielikult Natura 2000 võrgustikku kuuluva Tagamõisa linnuala ja Tagamõisa loodusala.

Vabariigi Valitsuse määruse eelnõu on koostanud Keskkonnaameti looduskaitse osakonna kaitse planeerimise büroo kaitse planeerimise spetsialist Gunnar Raun (tel 457 6442, e-post gunnar.raun@keskkonnaamet.ee), eelnõu kaitsekorra otstarbekust on kontrollinud Keskkonnaameti looduskaitse osakonna kaitse planeerimise büroo juhtivspetsialist Nele Saluveer (tel 447 7386, e-post nele.saluveer@keskkonnaamet.ee). Eelnõu õigusekspertiisi on teinud Keskkonnaameti üldosakonna peajurist Lüüli Junti (tel 680 7435, e-post lyyli.junti@keskkonnaamet.ee), ja advokaadibüroo FORT advokaat Kristel Raamat (tel 646 4045, e-post kristel.raamat@fortlegal.com). Ekspertdihinnangu on andnud Renno Nellis. Keskkonnaministeeriumi kontaktisik eelnõu ministeeriumite vahelisel kooskõlastamisel ja kinnitamisel on Marika Erikson (tel 626 2880, e-post marika.erikson@envir.ee). Eelnõu on keeleliselt toimetanud Siiri Soidro (tel 640 9308, e-post siiri.soidro@tlu.ee).

2. Eelnõu sisu, piirangute ja kaitse alla võtmise põhjendus

2.1. Kaitse-eesmärkide vastavus kaitse alla võtmise eeldustele

Kaitseala eesmärk on kaitsta metsakooslusi ning Saaremaale tüüpilisi ja hästi säilinud liigirikkaid puisniite ning kaitsealuseid liike ja nende elupaiku.

Kaitsealal kaitstakse elupaigatüüpe, mida loodusdirektiiv nimetab I lisas. Need on lood (alvarid, 6280*), puisniidud (6530*), vanad loodusmetsad (9010*), vanad laialehised metsad (9020*), puiskarjamaad (9070) ning soostuvad ja soo-lehtmetsad (9080*). Elupaigatüübi nimetuse järel sulgudes on siin ja edaspidi kaitstava elupaigatüübi koodinumber vastavalt loodusdirektiivi I lisale. Tärniga (*) on tähistatud esmatähtsad elupaigatüübid.

Kaitsealal kaitstakse kaitsealust taimeliiki odajas astelsõnajalg (*Polystichum lonchitis*) ja selle elupaiku.

Vastavalt LKS §-le 7 on kaitseala kaitse alla võtmise eeldused ohustatus, haruldus, tüüpilisus, teaduslik, ajaloolis-kultuuriline või esteetiline väärtus või rahvusvahelistest lepingutest tulenev kohustus ning linnu- ja loodusdirektiivi rakendamine. Tagamõisa looduskaitseala kaitse all olemise eelduseks on ohustatus ja haruldus ning linnu- ja loodusdirektiivi rakendamine.

Poollooduslikud kooslused – **lood (alvarid, 6280*), puisniidud (6530*) ja puiskarjamaad (9070)** – on haruldaste ja ohustatutena lisatud loodusdirektiivi I lissasse, kusjuures tärniga on märgitud esmatähtsad kooslused ehk elupaigatüübid, mille kaitse tagamisel on Euroopa Liidul ja selle liikmesriikidel eriline vastutus. Lisaks eeltoodule on poollooduslike koosluste säilitamine Eesti looduskaitse üks olulisimaid vastutusvaldkondi, kuna meie poollooduslikud kooslused on ühed maailma kõige liigirikkamad elupaigad. Sellised loodusväärtused säilivad ainult inimese kaasabil. Ilma niitmise või karjatamiseta poollooduslikud kooslused võsastuvad ja nende liigirikkus kaob. Senise traditsioonilise niitmise ja karjatamise lakkamisele järgnev võsastumine ja roostumine on olulisim niidukoosluste elurikkuse säilimist ohustav tegur (Looduskaitse arengukava aastani 2020).

Haruldased ja ohustatud metsaelupaigad – **vanad loodusmetsad (9010*), vanad laialehised metsad (9020*) ning soostuvad ja soo-lehtmetsad (9080*)** – on haruldaste ja ohustatutena lisatud loodusdirektiivi I lissasse. Loetletud looduslikud metsakooslused on elupaigaks väga paljudele ohustatud ja haruldastele liikidele, mistõttu looduse mitmekesisuse kaitse seisukohalt on oluline rangelt kaitstavate metsade võrgustiku ja selle puhveralade olemasolu (Eesti metsanduse arengukava aastani 2020). Enim ohustavad loodusmetsi raiumine ja kuivendamine. Natura 2007.–2012. aasta aruande (<http://bd.eionet.europa.eu>) kohaselt on Eestis vanu loodusmetsi 70 000 ha, vanu laialehiseid metsi 7600 ha ning soostuvaid ja soo-lehtmetsi (9080*) 40 000 ha.

Odajas astelsõnajalg (*Polystichum lonchitis*) on väga haruldane sõnajalgtaim kiviaedadel või kivistel kohtadel, Eestis kokku vaid nelja leukohaga liik. Tegemist on I kaitsekategooria ja

Eesti ohustatud liikide punase nimestiku alusel ohustatud liigiga. Peamised ohutegurid on metsamajanduslik tegevus, tallamine ja kasutamine. Kasvukohta ei tohi lasta kinni kasvada ega ka liiga valgusrikkaks muutuda. Arvukus on stabiilne (eElurikkuse andmebaas, I kategooria kaitsealuste sõnajalaliikide kaitse tegevuskava eelnõu).

Loodusdirektiivi rakendamine

Loodusdirektiivi ülesanne on kaitsta ohustatud loomaliike ja nende elupaigatüüpe ning aidata kaasa looduse mitmekesisuse säilimisele ja taastamisele. Direktiivi artikli 6 lõike 1 kohaselt tuleb liikmesriikidel kehtestada direktiivi lisades nimetatud elupaigatüüpide ning liikide ja nende elupaikade kaitseks vajalikud kaitsemeetmed, mis vastavad nende elupaigatüüpide ja liikide ökoloogilistele nõudlustele. Tagamõisa looduskaitseala kuulub Tagamõisa loodusala koosseisu (Tagamõisa loodusala EE0040476) üleeuroopalisse kaitsealade võrgustikku Natura 2000. Loodusala eesmärk on loodusdirektiivi I lisas nimetatud elupaigatüüpide ja II lisas nimetatud liikide elupaikade kaitse. Kaitse-eesmärkideks seatud elupaigatüüpide ja liikide kaitse on ühtlasi Eesti riigi rahvusvaheline kohustus.

Linnudirektiivi rakendamine

Linnudirektiivi eesmärk on kaitsta kõiki linde tapmise ja püüdmise eest, piirata lindude küttimist ja nendega (samuti nende kehaosade ja neist valmistatud esemetega) kaubitsemist. Direktiiv teeb kohustuslikuks moodustada üleeuroopaliselt ohustatud liikide ja rändliikide elupaikade kaitseks spetsiaalsed linnualad. Tagamõisa looduskaitseala kuulub Tagamõisa linnuala koosseisus (Tagamõisa linnuala EE0040476) üleeuroopalisse kaitsealade võrgustikku Natura 2000. Linnudirektiivi artikli 4 lõike 2 kohaselt on liikmesriikidel kohustus rakendada direktiivi lisades nimetatud regulaarselt leiduvate rändlinnuliikide, eelkõige nende liikide pesitsus-, sulgimis- ja talvitusala ning rändepeatuspaikade kaitseks erimeetmeid, mis tagaksid nende liikide säilimise ja paljunemise nende levikualal. Tagamõisa linnuala suuremast tervikust moodustab Tagamõisa looduskaitseala vaid ühe väikese osa lindude peatuspaigast, kuid kaitsealal toimuv tegevus mõjutab kaudselt ka linnudirektiivi eesmärgi täitmist. Kaitseala on potentsiaalselt sobiv merikotkale ja sookurele pesitsemiseks. Seega tervikliku kaitse põhimõtet arvestades on ka see ala oluline linnudirektiivi rakendamiseks, vaatamata sellele, et kaitsealal pole merikotka ja sookure pesitsemist tuvastatud.

Lisaks eespool nimetatud loodusväärtustele on Tagamõisa looduskaitseala kaitse all hoidmine oluline teistegi haruldaste ja ohustatud taime-, seene- ja loomaliikide kaitseks. Samas pole nende kõikide eraldi kaitse-eesmärgina nimetamine vajalik, kuna eesmärgiks seatavate katusliikide, nende elupaikade ja koosluste kaitseks kehtestatav kaitsekord tagab kaudselt ka nende kaitse. See tähendab, et kaitsekorra väljatöötamisel on lähtutud kaitse-eesmärgina loetletud liikide ja koosluste ökoloogilistest nõudlustest. Seeläbi tagatakse kaitse kõikidele liikidele, kelle elupaigaks on kaitse-eesmärgiks olev kooslus, või ka neile liikidele, kelle elupaigaeelistused sarnanevad eesmärgina loetletud katusliikide omadega. Kaitseala kaitse-eesmärgiks on seatud need kooslused ja kaitsealused liigid, kelle kaitse jaoks on tegemist esindusliku ja soodsa seisundi säilitamiseks olulise alaga. Kaitse-eesmärgiks on seatud ka need liigid, kelle kaitse sellel alal on loodusdirektiivist tulenev rahvusvaheline kohustus või kelle soodsa seisundi säilimiseks pikaajaliselt (säilimiseks pikas perspektiivis) ei piisa ainult isendikaitsest. Teisi kaitsealuseid liike ei ole kaitsekorra määramisel aluseks võetud, kuid nende puhul on arvestatud, et eesmärgiks seatavate katusliikide ja koosluste alusel kehtestatav

kaitsekord tagab ka nende kaitse. Kaitse-eeskirjas sätestatud kaalutlusõiguse teostamisel saavutatakse nende liikide puhul kaitse-eesmärk (LKS § 14 lõige 2) LKS §-s 55 sätestatud isendikaitse kaudu. Teiste sõnadega tuleb nende liikide puhul kaitseala valitseja nõusolekul lubatud tegevusteks ja kaitseala valitseja nõusolekuta keelatud tegevusteks nõusolekut andes arvestada, et kavandatud tegevus ei oleks vastuolus LKS §-s 55 sätestatud isendikaitse põhimõtetega. Isendikaitse väldib konkreetsete isendite surmamist, kahjustamist ja hävitamist, kuid ei taga nende liikide elupaikade säilimist sellises mahus, et oleks tagatud nende liikide püsiv pikaajaline säilimine nende levikualal.

Teadaolevatest II kaitsekategooria kaitsealustest liikidest, mida ei ole seatud kaitseala kaitse-eesmärgiks, asuvad kaitsealal jumalakäpp (*Orchis mascula*), harilik luuderohi (*Hedera helix*), varjuluste (*Bromus benekenii*) ja mõru kivipuravik (*Boletus radicans*). Teadaolevatest III kaitsekategooria kaitsealustest liikidest, mida ei ole seatud kaitseala kaitse-eesmärgiks, asuvad kaitsealal vööthuul-sõrmkäpp (*Dactylorhiza fuchsii*), kahkjaspunane sõrmkäpp (*Dactylorhiza incarnata*), kuradi-sõrmkäpp (*Dactylorhiza maculata*), tumepunane neiuvaip (*Epipactis atrorubens*), laialehine neiuvaip (*Epipactis helleborine*), soo-neiuvaip (*Epipactis palustris*), harilik käoraamat (*Gymnadenia conopsea*), suur käopõll (*Listera ovata*), mets-õunapuu (*Malus sylvestris*), harilik porss (*Myrica gale*), pruunikas pesajuur (*Neottia nidus-avis*), kahelehine käokeel (*Platanthera bifolia*), suur-mosaiikliblikas (*Euphydryas maturna*), vareskaera-aasasilmik (*Coenonympha hero*), sõõrsilmik (*Lopinga achine*) ja hiireviu (*Buteo buteo*).

Nende liikide puhul, mis ei ole kaitseala kaitse-eesmärgiks seatud, tuleb arvestada, et kaitseala valitseja võib tuginedes LKS § 55-s sätestatud isendikaitse sätetele seada lisaks kaitse-eeskirjas esitatud piirangutele liigispetsiifilisi tingimusi, mis on vajalikud isendikaitseks.

Tagamõisa linnuala eesmärgiks olevat alki (*Alca torda*), piilparti (*Anas crecca*), sinikael-parti (*Anas platyrhynchos*), hallhane ehk roohane (*Anser anser*), nõmmekiuru (*Anthus campestris*), sõtkast (*Bucephala clangula*), merirüdi ehk rüdi ehk meririslat (*Calidris maritima*), krüüslit (*Cephus grylle*), liivatüll (*Charadrius hiaticula*), roo-loorkulli (*Circus aeruginosus*), auli (*Clangula hyemalis*), väikeluik (*Cygnus columbianus bewickii*), külmnokk-luik (*Cygnus olor*), sookurges (*Grus grus*), merikotkast (*Haliaeetus albicilla*), väikekosklat (*Mergus albellus*), rohukosklat (*Mergus serrator*), hallpõsk-pütti (*Podiceps grisegena*), kirjuhahka (*Polysticta stelleri*) ja hahka (*Somateria mollissima*) ei ole kaitse-eesmärgiks arvatud. Enamik Tagamõisa linnuala kaitse-eesmärgina käsitletud linnuliikidest on merega seotud ning nende sobivad alad jäävad peamiselt Tagamõisa hoiuala merealale ja Vilsandi rahvusparki.

Tagamõisa linnuala eesmärgiks olevat merikotkast (*Haliaeetus albicilla*) ja sookurges (*Grus grus*) ei ole kaitse-eesmärgiks arvatud, sest nende sobilikumad pesitsusalad jäävad väljapoole loodavat kaitseala. Neid liike kaitstakse edaspidi seal, kus nad asuvad, ehk Tagamõisa hoiualal ja Vilsandi rahvuspargis ning kuna sihtkaitsevööndi kaitsekord tagab merikotkale ja sookurele potentsiaalselt sobiva pesitsuspaiga säilimise, siis on sellega tagatud ühtlasi ka nende liikide kaitse loodaval kaitsealal.

Kaitsealal on inventeeritud veel poollooduslikest kooslustest sinihelmikakooslusi (6410) (3,6 ha) ja liigirikkaid madalsoid (7230) (3,2 ha), kuid arvestades elupaigatüüpide väikest pindala,

tervikliku kompleksi puudumist ning hooldamise ebatõenäolisust, ei ole neid kaitseala kaitse-eesmärgiks seatud.

2.2. Kaitse alla võtmise otstarbekus

Tagamõisa looduskaitseala olulisus seisneb eelkõige tüüpiliste ja hästi säilinud liigirikaste puisniidu- ja salumetsakoosluste ning sealsete haruldaste taimekoosluste kaitse vajaduses. Selleks et rõhutada pikka aega majandatud suure soontaimede liigirikkusega puisniidu olulisust, on puisniidud nimetatud ka ala üldeesmärgis.

Tagamõisa looduskaitseala on Eestis üheks oluliseks ohustatud ja haruldase kaitsealuse sõnajalgtaime odaja astelsõnajala (*Polystichum lonchitis*) kasvukohaks. Eesti neljast leiukohast paikneb liik Saaremaal ainult Tagamõisas. Tegemist on 1996. aastal inimtegevuse tagajärjel hävinud leiukoha taasisustatud alaga. Tegevus tulenes I kategooria kaitsealuste sõnajalaliikide kaitse tegevuskava eelnõust, kus nähti ette odaja astelsõnajala Tagamõisa populatsiooni taasisustamist. Keskkonnaregistri järgi istutati 2010. aastal Tagamõisa kunagisse kasvukohta kaks taime, 2011. aastal istutati juurde kolm taime ja kasvasid ka kaks eelmisel aastal istutatud taime, seega kokku viis taime. 2016. aastal kasvukoha kontrollimisel leiti lagunenenud kiviaial neli taime. Kõigil taimedel olid rohelised lehed suuremas osas söödud ja palju pruune lehti. Taimede vahetus läheduses oli risti läbi kiviaia rajatud karjusaed ja seetõttu aia kive liigutatud.

Kaitseala eesmärgiks lisatav poollooduslik kooslus – lood (alvarid, 6280*) – on alal esmalt määratud 2002. aastal loodusdirektiivi elupaigatüüpide inventuuri käigus. 2015. aastal on Renno Nellis loodusdirektiivi elupaigatüüpide inventuuri käigus elupaiga uuesti inventeerinud. Võrreldes 2002. aasta inventuuriga leidub loopealseid varasema 1,7 ha asemel 3,1 ha (1,7% ala pindalast). Esinduslikkuse hinnang on B (väärtslik). Väikesest pindalast hoolimata on kaitseala idaosas paiknevad loopealsete niidulapid heas seisundis ja koosluste hooldus aitab tagada nende ilme ja liigikoosseisu säilimise. Loopealsed on Saaremaale tüüpilised poollooduslikud kooslused, mis on kasvukohaks mitmele orhideeliigile. Selleks et tagada loopealsete kaitset, on elupaigatüüp arvatud peamiselt piiranguvõõndisse, mis võimaldab hoida ära kahjulikku majandustegevust.

Kaitseala eesmärgiks lisatav poollooduslik kooslus – puisniidud (6530*) – on alal esmalt määratud 2002. aastal loodusdirektiivi metsaelupaigatüüpide inventuuri käigus. 2013. aastal on Meeli Mesipuu poollooduslike koosluste inventuuri käigus elupaiga osaliselt uuesti inventeerinud ja 2015. aastal on Renno Nellis loodusdirektiivi elupaigatüüpide inventuuri käigus elupaiga kogu ulatuses uuesti inventeerinud. Võrreldes 2002. aasta inventuuriga leidub puisniite varasema 57,6 ha asemel 10,9 ha (6% ala pindalast). Pikka aega hooldamata puisniidud on arenenud looduslähedasteks salu- ja soovikumetsadeks, millel on suur looduskaitseväärne loodusmetsana. Esinduslikkuse hinnang on puisniidul A (üliväärtslik). Elupaik paikneb kaitseala põhjaosas. Hoolduses on puisniite 9,8 ha ja taastada on võimalik veel ligi 1 ha. Tagamõisa puisniit kuulub väikeseskaalaliselt liigirikkuselt Eestis esikümnesse 67 soontaimeliigiga 1 m² kohta. Vanema botaanilise kirjanduse põhjal on Tagamõisa poolsaare puisniitusid peetud Saaremaa kõige liigirikkamateks ning pindalalt kõige ulatuslikumateks, mis on olnud otseseks ajendiks riikliku botaanilise keeluala Tagamõisa

puisniit moodustamisel 1957. aastal. Puisniidu kaitse alla võtmisele järgnenud aastakümnetel on kaitseala liigirikkamat põhjaosa vahelduva eduga periooditi niidetud ja mõnel aastal selle asemel ka karjatatud. Hooldatud puisniit on oluline soontaimede liigirikkuse tagamiseks ning sobib muu hulgas elupaigaks kaitsealustele päevaliblikatele suur-mosaiikliblikale, vareskaeraaasasilmikule ja sõõrsilmikule, keda alal riikliku seire käigus seiratakse. Selleks et tagada paremini mosaiikselt keset metsaelupaigatüüpe paiknevate puisniitude ja sealse liigirikkuse kaitset, on kogu puisniitude ja metsade kompleks arvatud sihtkaitsevööndisse, mis võimaldab hoida ära kahjulikku majandustegevust.

Kaitseala eesmärgiks lisatava poolloodusliku koosluse – puiskarjamaad (9070) – on alal määranud 2015. aastal Renno Nellis loodusdirektiivi elupaigatüüpide inventuuri käigus. Elupaigatüübi esinduslikkuse hinnang on C (küllaltki väärtuslik). Esinduslikkuse hinnangut on langetanud ala ebapiisav hooldus. Puiskarjamaa pindala on 3 ha (1,6% ala pindalast), mis paikneb kaitseala kirdeosas. Hooldatud puiskarjamaa sobib elupaigana samuti kaitsealustele päevaliblikatele suur-mosaiikliblikale, vareskaera-aasasilmikule ja sõõrsilmikule. Selleks et tagada puiskarjamaade kaitset, on elupaigatüüp arvatud piiranguvööndisse, mis võimaldab hoida ära kahjulikku majandustegevust.

Kaitseala eesmärkideks lisatavad metsakooslused – vanad loodusemetsad (9010*) ja vanad laialehised metsad (9020*) – on alal esimest korda määratud 2002. aastal toimunud loodusdirektiivi metsaelupaigatüüpide inventuuri käigus. 2013. aastal on Marju Erit, Kadri Paomees, Marii Aksiim, Elle Puurmann, Anni Kurisman, Agnes Heinla ja Gunnar Raun metsaelupaigatüüpide inventuuri käigus elupaigad osaliselt uuesti inventeerinud. 2015. aastal on Renno Nellis loodusdirektiivi elupaigatüüpide inventuuri käigus vanad loodusemetsad ja vanad laialehised metsad osaliselt uuesti inventeerinud ning kaitseala kaitse-eesmärgiks lisatava metsakoosluse soostuvad ja soo-lehtmetsad (9080*) esimest korda inventeerinud. Elupaigatüüpide vanad loodusemetsad, vanad laialehised metsad ning soostuvad ja soo-lehtmetsad esinduslikkus varieerub B–C (väärtuslik kuni küllaltki väärtuslik). Vanade loodusemetsade seas leidub ka potentsiaalset elupaigatüüpi. Olemasolevate inventuuride alusel on vanade loodusemetsade pindala 69,8 ha (38,3% ala pindalast), need paiknevad kaitseala põhja-, lõuna- ja idaosas. Vanade laialehiste metsade pindala on 10,2 ha (5,6% ala pindalast), need paiknevad kaitseala loode- ja lääneosas. Soostuvate ja soo-lehtmetsade pindala on 34,2 ha (18,8% ala pindalast), need paiknevad kaitseala keskosas. Metsakoosluste terviklikkust on mõnel pool langetanud inimtegevus, sh elektriliinid. Vanad loodusemetsad, vanad laialehised metsad ning soostuvad ja soo-lehtmetsad on elupaigaks kaitsealustele taimeliikidele harilikule luuderohule ja varjulustele. Kõikide kaitseala väärtuslike metsakoosluste üks peamisi säilimise eeldusi on neid majandusemetsana mitte majandada. Selle tagab kõige efektiivsemalt sihtkaitsevööndi kaitsekord, mis võimaldab kõikidele raietele piiranguid seada. Seetõttu on kõige väärtuslikumad kaitseala metsakooslused planeeritud sihtkaitsevööndisse. Vööndi terviklikkuse ja looduses paremini piiritlemise huvides jääb sinna ka vähemväärtuslikku metsa.

Peale eeltoodu on Tagamõisa looduskaitseala kaitse all hoidmine põhjendatud asjaoluga, et tegemist on ülepiinalliselt Natura 2000 võrgustikku kuuluva alaga. Kaitseala kattub Tagamõisa loodusala ja Tagamõisa linnualaga.

2.3. Kaitstava loodusobjekti tüübi valik

Kuna kaitsealal on peamiseks kaitse-eesmärgiks suure liigirikkusega puisniidu ning looduslike elupaikade ja liikide kaitse, rakendatakse kaitstava loodusobjekti tüübina looduskaitseala. Kaitstava loodusobjekti tüübiks ei ole valitud maastikukaitseala, kuna maastikus ei eristu silmapaistvaid vaadeldavaid pinnavorme ja maastikulisi väärtusi. Ala on seni sisuliselt kaitstud looduskaitsealana, sest valdav on looduslike protsesside kaitse. Hoiuala kaitsekord ei võimalda mitme eri rangusega võõndi moodustamist ja vajaliku piirangu rakendamist (nt veerežiimi muutmise reguleerimine). Püsielupaigana kaitstakse ainult konkreetse liigi elupaika, mitte erinevate väärtustega looduskompleksi.

2.4. Kaitstava loodusobjekti välis- ja võõndite piirid

Kaitseala piiritlemisel on lähtunud põhimõttest, et kaitsealasse on hõlmatud kaitset vajavad loodusväärtused ning ala piirid peavad olema looduses selgelt tuvastatavad ja üheselt mõistetavad. Seetõttu on piiritlemisel kasutatud selgepiirilisi ja ajas vähe muutuvaid objekte (mõõdistatud maaüksused, teeservad ja kõlvikute piirid). Selleks et tagada paremini tee- ja kraavihoolduse toimimist, kui see ei sea ohtu kaitseala kaitse-eesmärki, on teeserva asemel kasutatud piirina transpordimaa sihtotstarbega mõõdistatud maaüksuse piiri ja selle puudumisel teeservast 2 m laiust puhvrit. Erandina on kasutatud ka mõttelisi sirgeid maaüksuste piiride pikendusega koordinaatidega kirjeldatud punktini, mõttelisi sirgeid maaüksuste nurkadest koordinaatidega kirjeldatud punktini ning mõttelisi sirgeid koordinaatidega kirjeldatud punktist koordinaatidega kirjeldatud punktini, et hõlmata sihtkaitsevööndisse kaitset vajavaid loodusväärtusi. Geograafilised koordinaadid on esitatud L-EST-97 koordinaatsüsteemis. Kaitseala piir on kantud kaardile, kasutades alusena Eesti põhikaarti (mõõtkava 1 : 10 000) ja maakatastri andmeid.

Tagamõisa looduskaitseala pindala on 182,3 ha ning see koosneb põhitükist ja ühest lahustükist. Kaitseala loodeosas eraldab Kuressaare-Kihelkonna-Veere tee 1,6 ha suuruse metsatüki. Maaomandilt jaguneb kaitseala järgmiselt: 45,6 ha on eraomand ja 136,7 ha riigiomand. Sihtkaitsevööndi pindala on 167,7 ha (sellest eramaad 32,6 ha, ülejäänud asub riigimaal) ja piiranguvööndi pindala on 14,6 ha (sellest eramaad 13 ha).

Kaitseala pindala suureneb kokku 48,8 ha, uut seni kaitsmata ala ei lisandu. Kõik kaitseala laiendused toimuvad vahetult kaitsealaga piirneva Tagamõisa hoiuala arvelt. Eramaad tuleb hoiualalt kaitseala koosseisu 13,5 ha ja kinnistatud riigimaad 35,3 ha. Kaitseala välispiiri olulisi muudatusi on kolm: suurima muutusena arvatakse kaitsealasse 42,9 ha Sepise küla metsa (sh 36,9 ha riigimetsa ja 6 ha erametsa), et kaitsta paremini vana loodusemetsa ja ühtlustada alal kaitsekorda. Teise laiendusena arvatakse kaitsealasse 3,7 ha Tagamõisa külas asuvat eramaad, et kaitsta paremini puiskarjamaad ja ühtlustada alal kaitsekorda. Kolmanda laiendusena arvatakse kaitsealasse 2,9 ha Tagamõisa külas asuvat erametsa, et kaitsta paremini vana loodusemetsa ja ühtlustada alal kaitsekorda.

Pindalised muutused eramaade osas on järgmised: piiranguvööndist läheb eramaad sihtkaitsevööndisse 28,5 ha, hoiualast sihtkaitsevööndisse 3,1 ha ja hoiualast piiranguvööndisse 9 ha.

Vastavalt eelnõukohasele kaitse-eeskirjale koosneb kaitseala tulenevalt kaitse-eesmärkidest, kaitsekorra eripärasest ja majandustegevuse piiramise astmest ühest sihtkaitsevööndist ja ühest piiranguvööndist.

Sihtkaitsevöönd. Tagamõisa sihtkaitsevöönd on moodustatud peamiselt uuendamata kaitsekorraga Tagamõisa puisniidust, mida on omakorda laiendatud Tagamõisa hoiuala arvelt. Uuendamata kaitsekorraga Tagamõisa puisniidul kehtis piiranguvööndi kaitsekord. Uues kaitse-eeskirjas on piiride korrigeerimise tulemusel sihtkaitsevööndi pindala moodustatud piiranguvööndi arvelt 127 ha ja hoiuala arvelt 39,3 ha. Eramaad läheb piiranguvööndist sihtkaitsevööndisse 28,5 ha. Kinnistatud riigimaad läheb piiranguvööndist sihtkaitsevööndisse 98,7 ha. Eramaad läheb hoiualast sihtkaitsevööndisse 3,1 ha ja kinnistatud riigimaad läheb hoiualast sihtkaitsevööndisse 36 ha.

Tagamõisa sihtkaitsevööndi kaitse-eesmärk on kaitsta metsakooslusi ning Saaremaale tüüpilisi ja hästi säilinud liigirikkaid puisniite ning kaitsealuseid liike ja nende elupaiku. Sihtkaitsevöönd on moodustatud, et tagada paremini kaitsealuse sõnajalgtaime odaja astelsõnajala kasvuala, liigirikka poolloodusliku koosluse puisniidu ning loodusdirektiivi kõrge loodusväärtusega metsaelupaigatüüpide vanade loodusemetsade, vanade laialehiste metsade ning soostuvate ja soo-lehtmetsade kaitset. Odaja astelsõnajala peamised ohutegurid on metsamajanduslik tegevus, tallamine ja kasutamine. Sihtkaitsevööndi kaitsekord võimaldab välistada ebasobiva metsamajandusliku tegevuse. Metsaelupaigatüüpide peamine ohutegur on majandustegevus. Metsaelupaigatüüpide kui põlisele metsale sarnaste metsade kaitseks on vajalik jätta need alad majandamisest välja. Sellega kaitstakse elupaiku neile liikidele, kes ei suuda toime tulla majandusemetsades ja keda leidub peamiselt ainult loodusemetsades. Selleks et tagada ka tulevikus puutumatu loodusemetsade säilimist alal, arvati sihtkaitsevööndisse kõik loodusemetsale vastavad alad. Selleks et tagada mosaiikselts keset metsaelupaigatüüpe paiknevate puisniitude ja sealse liigirikkuse kaitset, on kogu puisniitude ja metsade kompleks arvatud sihtkaitsevööndisse, mis võimaldab hoida ära kahjulikku majandustegevust. Praegu on tegemist piiranguvööndiga, mis võimaldab metsaelupaigatüüpide majandamist ja ka puisniitude jaoks aitab sihtkaitsevöönd vältida metsakasvatustlikul eesmärgil tehtavaid hooldusraieid, mis on piiranguvööndis üldjuhul lubatud. Puisniidud tsoneeriti sihtkaitsevööndisse, kuna puisniidud paiknevad mosaiikselts metsaelupaigatüüpide vahel. Sihtkaitsevööndi kaitsekorraga tagatakse kaitse nii metsaelupaigatüüpidele kui ka puisniitudele. Vähemväärtuslikku metsa kaitseala kirde- ja kaguosas vööndisse ei arvatud, sest olulised looduskaitselised väärtused puuduvad. Kuressaare-Kihelkonna-Veere teest loode poole jääv metsaosa on jäetud jätkuvalt kaitse alla ja arvatud vööndisse, sest tegemist on väärtusliku vana laialehise metsaga.

Sihtkaitsevööndi piiritlemisel on aluseks võetud peamiselt maaüksuste piire. Kaitseala põhjaosas on kasutatud vööndi piirina metsakõlviku piiri (viimase 20 aasta jooksul on metsapiir olnud püsiv, sest piirneb hooldatava põllumaaga või kasutuses oleva õuemaaga). Vööndi põhjaosas Kopli (30101:001:0196) maaüksusel on odaja astelsõnajala kasvuala kaitseks kasutatud mõttelist sirget koordinaatidega kirjeldatud punktist X: 383 552,544; Y: 6 481

941,764 ida poole kuni ristumiseni Niidi (30101:001:0085) maaüksuse kirjeldatud punkti koordinaatidega X: 383 620,431; Y: 6 481 934,079. Vööndi põhjaosas Männiku (30101:001:0269) maaüksusel on kasutatud mõttelist sirget maaüksuse idanurgast koordinaatidega X: 383 454,284; Y: 6 481 984,143 loode poole kuni koordinaatidega kirjeldatud punkti X: 383 415,109; Y: 6 482 028,754 metsakõlviku piirini, koordinaatidega kirjeldatud punktist X: 383 326,189; Y: 6 481 989,639 metsakõlviku piirilt loode poole kuni koordinaatidega kirjeldatud punkti X: 383 299,448; Y: 6 482 012,211 metsakõlviku piirini ja koordinaatidega kirjeldatud punktist X: 383 398,097; Y: 6 482 115,576 pinnastee 2 m laiuse puhvri servast põhja poole kuni koordinaatidega kirjeldatud punkti X: 383 397,606; Y: 6 482 135,346 78 Kuressaare-Kihelkonna-Veere tee (30101:002:0424) maaüksuseni. Vööndi idaosas Kihelkonna metskond 419 (30101:002:0564) maaüksusel on kasutatud mõttelist sirget Sepa (30101:002:0365) maaüksuse läänepiiri pikendusena punktist koordinaatidega X: 383 505,029; Y: 6 480 827,149 edela poole kuni koordinaatidega kirjeldatud punkti X: 383 415,127; Y: 6 480 710,363 ja sealt edasi kagu poole kuni Kiiri (30101:002:0143) maaüksuse loodenurka koordinaatidega X: 383 583,548; Y: 6 480 583,327. Vööndi kaguosas Kihelkonna metskond 419 (30101:002:0564) maaüksusel on kasutatud mõttelist sirget koordinaatidega kirjeldatud punktist X: 383 709,662; Y: 6 480 038,337 ida poole kuni ristumiseni Kurevere-Tagamõisa tee (30101:002:0481) maaüksusega koordinaatidega X: 383 746,920; Y: 6 480 033,920. Vööndi edelaosas Kihelkonna metskond 165 (30101:002:0527) maaüksusel on kasutatud mõttelist sirget koordinaatidega kirjeldatud punktist X: 383 153,549; Y: 6 480 108,621 lääne poole kuni ristumiseni 78 Kuressaare-Kihelkonna-Veere tee (30101:002:0424) maaüksusega koordinaatidega X: 382 764,048; Y: 6 480 161,349.

Piiranguvöönd. Tagamõisa piiranguvöönd on moodustatud peamiselt Tagamõisa hoiuala ja osaliselt uuendamata kaitsekorruga Tagamõisa puisniidu arvelt. Uues kaitse-eeskirjas on piiride korrigeerimise tulemusel piiranguvööndi pindala vähenenud sihtkaitsevööndi arvelt 127 ha ja suurenenud hoiuala arvelt 9,6 ha. Eramaad läheb piiranguvööndist sihtkaitsevööndisse 28,5 ha. Kinnistatud riigimaad läheb piiranguvööndist sihtkaitsevööndisse 98,7 ha. Eramaad läheb hoiualast piiranguvööndisse 9 ha ja kinnistatud riigimaad läheb hoiualast piiranguvööndisse 0,6 ha.

Tagamõisa piiranguvööndi kaitse-eesmärk on kaitsta loodusid ja puiskarjamaid ning kaitsealuseid liike ja nende elupaiku. Poollooduslike koosluste kaitse-eesmärgiks seadmine aitab tagada paremini nende kaitset, võimaldades riiklikul tasandil toetada nende taastamist ja hooldamist. Vööndisse on arvatud ka vähemväärtuslikku metsa (nt noorendikud või majandatud metsad), õuemaad, hoonestust, rajatisi ja muid looduskaitsealisest seisukohast vähem väärtuslikke alasid, sest need jäävad kaitse-eesmärgiks olevate elupaigatüüpide vahele ning on seetõttu olulised ala terviklikkuse tagamiseks ja loogiliseks piiritlemiseks maaüksuste piire arvestades. Piiranguvööndi piiritlemisel on aluseks võetud peamiselt maaüksuste piire. Vöönd koosneb kahest lahustükist.

2.5. Kaitsekord

2.5.1. Kaitsekorra kavandamine

Kaitsekorra väljatöötamisel on arvestatud kaitsealal leiduvaid loodusväärtusi (ekspert Meeli Mesipuu Pärandkoosluste Kaitse Ühingust, Tõnu Talvi, Maarja Nõmm, Liis Sepp, Allar Liiv, Kadri Paomees, Marii Aksiim, Gunnar Raun, Elle Puurmann, Anni Kurisman ja Marju Erit Keskkonnaametist, lisaks veel eksperdid botaanik Mari Reitalu, taimeökoloog Kai Rünk, ornitoloog Rein Nellis, ornitoloog Renno Nellis, bioloog Agnes Heinla jpt) ning kaitseala tsoneeringu ja kaitse-eeskirja koostamise kohta koostatud eksperdiarvamust (Renno Nellis 2015).

Kaitse-eeskirjaga kehtestatud piirangud on sätestatud ulatuses, mis tagab kaitsealal leiduvate liikide, looduslike ja poollooduslike koosluste säilimise ja soodsa seisundi ning on proportsionaalne saavutatavale efektile.

Kaitseala kaitse-eeskiri seab kitsendused omandiõigusele (Eesti Vabariigi põhiseaduse § 32; edaspidi *PS*). Keskkonda mõjutava tegevuse õigusliku regulatsiooni aluseks on *PS* §-st 5 tulenev loodusvarade ja loodusressursside kui rahvusliku rikkuse säästva kasutamise põhimõte. Elu- ja looduskeskkonna säästmise ja sellele tekitatud kahju hüvitamise kohustus tuleneb *PS* §-st 53. Tulenevalt *PS* §-dest 5, 32 ja 53 ning keskkonnaseadustiku üldosa seaduse (edaspidi *KeÜS*) ja *LKS* alusel võib omandiõigust piirata. Omandiõiguse põhiõlemuse säilimiseks peavad seadusest tulenevad piirangud olema proportsionaalsed ehk piirangu eesmärgi saavutamiseks sobivad, vajalikud ja mõõdukad. Kaitse-eeskirjaga piirangute seadmise eesmärk on alal leiduvate loodusväärtuste säilimine. Ühtlasi täidetakse direktiivist 92/43/EMÜ riigile tulenev kohustus tagada loodusväärtuste kaitse Natura 2000 võrgustiku alal. Neid eesmärke saab lugeda õiguspäraseks, kuna abinõud, mis soodustavad eesmärgi saavutamist, on õiguslikult sobivad: kaitseala moodustamine ja loodusväärtusi kahjustavatele tegevustele piirangute seadmine aitab kaasa kaitseala eesmärkide täitmisele. Abinõu on vajalik, kui eesmärki ei ole võimalik saavutada mõne teise isikut vähem koormava abinõuga, mis on vähemalt sama efektiivne. Kaitse-eeskirja regulatsiooni eesmärgi (loodusväärtuste säilimine) täitmiseks ei ole muid vähemalt sama efektiivseid, kuid isikuid vähem koormavaid meetmeid. Abinõu mõõdukuse üle otsustamiseks tuleb kaaluda ühelt poolt isikutele antud õigusesse sekkumise ulatust ja intensiivsust, teiselt poolt aga eesmärgi tähtsust. Eesti ja Euroopa loodusväärtuste säilimine on oluline eesmärk. Alale kaitse tagamisega ja tegevustele piirangute seadmisega ala loodusväärtused säilivad, loodusväärtusi kahjustavate tegevuste elluviimisel need hävivad. Järgnevates kaitsekorra peatükkides on esitatud kitsenduste kaupa põhjendused, miks need piirangud on vajalikud.

Vastavalt kaitsekorra eripärale ja majandustegevuse piiramise astmele on kaitseala tsoneeritud sihtkaitsevööndisse ja piiranguvööndisse. Leebem kaitsereežiim seaks ohtu kaitseala eesmärkide saavutamise, kuna ei võimalda kaitsealal olevate koosluste ja kaitsealuste liikide säilimist.

Kaitse-eeskirjaga muudetakse 27. juuli 2006. a määrust nr 176 „Hoiualade kaitse alla võtmine Saare maakonnas”. Määruse muutmisega ei kaasne alade kaitse alt välja arvamist, vaid muudetakse Tagamõisa hoiuala piiri seoses Tagamõisa looduskaitseala kaitse-eeskirja ja uue piiri kinnitamisega. Ühtlasi tunnistatakse kaitse-eeskirjaga Eesti NSV Ministrite Nõukogu 11. juuli 1957. a määrus nr 242 „Abinõudest looduskaitse organiseerimiseks Eesti NSV-s” Tagamõisa botaanilise keeluala osas kehtetuks, sest kinnitatakse Tagamõisa looduskaitseala kaitse-eeskiri koos uue piiriga.

Ujuvvahendiga sõitmist kaitsealal ei reguleerita, sest selleks sobilikke veekogusid kaitsealale ei jää. Kalapüüki ning pilliroo ja adru varumist ei ole kaitse-eeskirjas reguleeritud, kuna kalastamiseks kasutatavad veekogud kaitsealal puuduvad ning kaitsealal ei leidu pilliroogu ega adru. Seega ei ole vaja ka pilliroo- ja adruvarumistöödeks väljaspool teed sõita ega ole vaja nõusolekut anda lautri või paadisilla püstitamiseks või laiendamiseks ning puudub vajadus reguleerida roo varumist külmumata pinnasel.

2.5.2. Kaitsekorra üldpõhimõtted

Inimestel on lubatud viibida ning pidada jahti, korjata marju, seeni ja muid metsa kõrvalsaadusi kogu kaitsealal. Selleks et võimaldada inimestel Tagamõisa looduskaitseala loodusega tutvumist, on kaitseala aasta läbi liikumiseks avatud. Peamine külastatav koht on Tagamõisa puisniit, kus on kaitseala tutvustav infostend ja puhkekoht. Eramaal paiknev infostend ja puhkekoht on amortiseerunud. Puhkekoht on 2000. aastate alguses puisniidu taastamisel rajatud varjualune, kus on laud pingiga. Inimeste liikumise ja loodusandide kasutamise võimaluste minimaalne piiramine on kooskõlas ala puhkemajanduslike võimaluste parema ärakasutamisega. Jahipidamine ei ole keelatud, sest see ei kahjusta kaitseala loodusväärtusi. Jahipidamine on soovitatav, kui selgub, et mõni jahiuluk kahjustab kaitseala kaitseväärtusi (näiteks metssigade kahjustused orhideedele), või on tuvastatud lähiümbruskonnas jahiulukite kahjustused kari- ja/või koduloomadele (näiteks huntide kahjustused lammastele) või on tekitatud kahju inimesele või kaitseala loodusväärtustele (näiteks metssiga kinnistuomaniku varale). Avalik huvi jahipidamise vastu on olemas. Kuigi kaitseala jääb olulisele Tagamõisa linnualale, siis linnujahti ei keelata, sest linnuala eesmärgiks olevaid linnuliike kaitsealale ei jää.

Telkimine ja lõkke tegemine on kaitsealal lubatud õuemaal ning kohas, mis on kaitseala valitseja nõusolekul selleks ette valmistatud ja tähistatud. Ette valmistatud telkimise ja lõkke tegemise kohti kaitsealal ei ole. Telkimine ja lõkke tegemine selleks ette valmistamata ja tähistamata kohas on lubatud kaitseala valitsemise ja kaitse korraldamisega seotud tegevusel, järelevalve- ja päästetöödel ning kaitseala valitseja nõusolekul teostataval teadustegevusel ja metsamajandustöödel.

Reguleerimata telkimine ja lõkke tegemine kaitsealal seavad ohtu kaitseväärtuste säilimise, kuna suureneb negatiivne mõju kooslustele (tallamine, prahistamine, koosluste paigutine hävitamine, puude raie või lamapuidu kasutamine lõkke tegemise eesmärgil jne) ja kaitsealuste liikide elupaikadele. Telkimine ja lõkke tegemine õuemaal on lubatud, kuna seal ei kahjusta need tegevused kaitse-eesmärkide saavutamist. Füüsilise isiku või eraõigusliku juriidilise isiku

omandis oleval kinnisasjal telkimisel ja lõkke tegemisel tuleb arvestada KeÜS §-des 35 ja 36 sätestatuga. Ettevalmistamata kohas võib lõket teha muu hulgas kaitse korraldamisega seotud tegevustel, näiteks koosluste hooldustöödel raiejäätmete põletamisel. Ettevalmistamata kohas on telkimine erandkorras kaitseala valitseja nõusolekul lubatud näiteks teadustöödel (sh seiretöödel). Täpsemalt on käsitletud kaitseala külastuskorraldust 2011. aastal valminud kaitsekorralduskavas (Tagamõisa puisniidu ja Tagamõisa hoiuala kaitsekorralduskava 2012–2021).

Kaitsealal on lubatud sõidukiga ja maastikusõidukiga sõitmine teedel (ehitusseadustiku (edaspidi *EhS*) § 92 lõike 1 ja liiklusseaduse (edaspidi *LS*) § 2 lõikest 81 tähenduses, sh maastikusõidukiga sõitmine vastavalt *LS* §-le 154), jalgrattaga sõitmine ka radadel ning kaitseeeskirja § 5 lõike 3 punktides 1 ja 2, ehk eelpool nimetatud juhtudel sõidukiga ja maastikusõidukiga sõitmine järelevalve- ja päästetöödel, kaitseala valitsemise ja kaitse korraldamisega seotud tegevusel, kaitseala valitseja nõusolekul teostataval teadustegevusel ning kaitse-eeskirjaga lubatud töödel, sealhulgas metsa- ja põllumajandustöödel.

Sõidukitega ja maastikusõidukitega sõitmine teedel ega jalgratastega sõitmine teedel ja radadel ei ohusta kaitseala kaitse-eesmärke. Sõidukiga ja maastikusõidukiga (*LS* § 2 punktide 73 ja 36 tähenduses) võib väljaspool teid sõita kaitse-eeskirjaga lubatud töödel (sh poollooduslike koosluste hooldustööd, liigikaitseelised tööd, teadustööd, liinirajatiste hooldustööd, metsa- ja põllumajandustööd, olemasolevate maaparandussüsteemide hoiutööd ning jahipidamise käigus lastud suurulukite väljavedu maastikult), kuna need tegevused ei ohusta kaitse-eesmärgiks olevaid väärtusi. Erisused väljaspool teed sõitmisele on seatud, sest kaitsealal on tegemist õrna pinnasega kooslustega ja vältida tuleb kaitsealuste elupaigatüüpide pinnasekahjustusi. Need erisused tulenevad osaliselt *LKS* § 30 lõikest 3. Kaitseala põhjaossa jäävad põhikaardile märgitud puisniidule viivad kaks pinnasteed ning kaitseala idaossa jääb üks vana talukohani ja üks loopealsele viiv pinnasteed.

2.5.3. Tegevuste kooskõlastamine kaitseala valitsejaga

Tegevused, mis on keelatud, kui selleks ei ole kaitseala valitseja nõusolekut, on määratud vastavalt *LKS* § 14 lõikele 1. Kaitseala valitseja nõusolekuta on kaitsealal keelatud muuta katastriüksuse kõlvikute piire ja sihtotstarvet, koostada maakorralduskava ja teha maakorraldustoiminguid, kehtestada detail- ja üldplaneeringut, lubada ehitada ehitusteatisel kohustusega või ehitusloakohustuslikku ehitist, anda projekterimistingimusi ja ehitusluba, rajada uut veekogu, mille pindala on suurem kui viis ruutmeetrit, kui selleks ei ole vaja vee erikasutusluba, ehitusluba ega esitada ehitusteatisel, ning lisaõõta jahiulukeid. Kaitseala valitsejaga tuleb näiteks kooskõlastada ka kuni 20 m² suuruste ehitiste ehitamine, isegi kui *EhS* lisa 1 kohaselt ehitise püstitamiseks/rajamiseks ehitusteatisel või ehitusloa kohustus puudub.

Kaitseala valitseja ei kooskõlasta tegevust, mis kaitse-eeskirja kohaselt vajab kaitseala valitseja nõusolekut, kui see võib kahjustada kaitseala kaitse-eesmärgi saavutamist või kaitseala seisundit. Kui tegevust ei ole kaitseala valitsejaga kooskõlastatud või tegevuses ei ole arvestatud kaitseala valitseja kirjalikult seatud tingimusi, mille täitmisel ei kahjusta tegevus kaitseala kaitse-eesmärgi saavutamist või kaitseala seisundit, ei teki isikul, kelle huvides nimetatud

tegevus on, vastavalt haldusmenetluse seadusele õiguspärasest ootust sellise tegevuse õiguspärasuse suhtes.

Praktikas on tingimuste esitamine kõige enam kasutatav võtte, millega välditakse kaitsealadel majandustegevuse kahjustavat mõju. Enamasti ei keelata tegevust, mis on kaitse-eeskirjas lubatud kaitseala valitseja nõusolekul, vaid püütakse kaalutlusõiguse kaudu leida lahendusi, kus tegevus loodusväärtusi ei kahjusta, saavutades looduskaitse ja arendushuvid ühitamise.

2.5.4. Sihtkaitsevöönd

2.5.4.1. Sihtkaitsevööndi eesmärgid

Sihtkaitsevöönd on kaitseala osa seal väljakujunenud või kujundatavate looduslike ja poollooduslike koosluste säilitamiseks. Tagamõisa looduskaitsealal on üks Tagamõisa sihtkaitsevöönd, mille kaitse-eesmärk on kaitsta metsakooslusi ning Saaremaale tüüpilist ja hästi säilinud liigirikast elupaigatüüpi puisniidud ning kaitsealuseid liike ja nende elupaiku.

Seal on peamised kaitseväärtused lisaks puisniidule vanad loodusemetsad, vanad laialehised metsad, soostuvad ja soo-lehtmetsad ning liikidest odajas astelsõnajalg. Sihtkaitsevööndi kaitsekord võimaldab tagada nii looduslike ja poollooduslike koosluste kui ka sealsete kaitsealuste liikide kaitse.

2.5.4.2. Lubatud tegevused sihtkaitsevööndis

Sihtkaitsevööndis on lubatud kuni 50 osalejaga rahvaürituse korraldamine kaitseala valitseja nõusolekul selleks ettevalmistatud kohas. Rohkem kui 50 osalejaga rahvaürituse korraldamine ja rahvaürituse korraldamine selleks ette valmistamata kohas on lubatud kaitseala valitseja nõusolekul. Nõusoleku võib küsida ka mingi perioodi peale, kui tegemist on regulaarsete rahvaüritustega, mida saab pikemalt ette planeerida. Rahvaüritus on organiseeritud üritus, näiteks matk, orienteerumis-, jalgratta- vm spordiüritus, õppus, meelelahutus-, kaubandus- vm üritus. Kaitseala üks eesmärk on looduse tutvustamine ja selleks on ette valmistatud külastustaristu: infostend ja puhkekoht. Leevendus võimaldab rahvaürituste korraldamist puisniidu puhkekohas ja muudes ettevalmistatud kohtades ilma kaitseala valitseja nõusolekuta, kuid väldib samas suuremaid rahvakogunemisi, mida ettevalmistatud taristu ei pruugi mahutada või kus võib rahvaüritusega kaasneda elustiku liigne häirimine. Kaitseala valitseja nõusolekul ette valmistamata kohas rahvaürituse kooskõlastamise nõue on vajalik, et vältida tallamistundlike piirkondade häirimist.

Kaitseala valitseja nõusolekul on sihtkaitsevööndis lubatud koosluse kujundamine vastavalt kaitse-eesmärgile ning poollooduslike koosluste ilme ja liigikoosseisu tagamiseks vajalik tegevus. Sinna hulka kuuluvad looduslike ja poollooduslike koosluste ilme ja liigikoosseisu tagamiseks vajalikud hooldus- ja taastamistööd. Koosluse kujundamisena võib kaitseala valitseja sihtkaitsevööndis lubada näiteks kujundusraiet üksikute puude väljaraiumiseks ja häilude raiumist metsakoosluste mitmekesisuse taastamiseks. Raietega võib lubada puistute

liigilise mitmekesisuse kujundamist ja metsade bioloogilise mitmekesisuse suurendamist. Olenevalt koosluste iseloomust ja kaitse-eesmärkidest võib välja raiuda kiirekasvulisi keskealisi ja nooremaid puid, et kujundada pärandkooslusi, eelkõige puisniite. Raietingimuste seadmisel tuleb arvestada, et raiutaval alal ei häiritaks pesitsevaid linde, mistõttu võib kaitseala valitseja seada raieajale ajalisi piiranguid. Raie tehnoloogia, aja ja puistu koosseisu nõuete kooskõlastamine kaitseala valitseja poolt tagab kontrolli elupaikade soodsa seisundi säilitamise üle. Poollooduslike koosluste kujundamine hõlmab ka metssigade tegutsemisjälgede silumist. Kaitseala valitseja nõusolekul on sihtkaitsevööndis lubatud kaitsealuste liikide elutingimuste säilitamiseks vajalik tegevus, näiteks odaja astelsõnajala kasvukohta avatuse parandamine võsaraiega. Odaja astelsõnajala kasvukohta ei tohi lasta kinni kasvada ega ka liiga valgusrikkaks muutuda. Need on tegevused, mis on vajalikud liikide elupaikade seisundi parandamiseks ja liigilise mitmekesisuse suurendamiseks ning mille tegemist kaitseala valitseja saab vastavalt vajadusele suunata.

Kaitseala valitseja nõusolekul on sihtkaitsevööndis lubatud olemasolevate maaparandussüsteemide hoiutööd ja loodusliku veerežiimi taastamine. Vajalikuks võib osutada liigniisketel aladel loodusliku veerežiimi taastamine kraavide alalise või ajutise sulgemisega. Olulisimad sihtkaitsevööndisse jäävad kraavid on sihtkaitsevööndi põhjaosas hooldataval puisniidul (põhikaardilt puuduvad), mille kaudu suunatakse kaitsealaga piirnevate põldude liigvesi elupaigatüüpi soostuvad ja soo-lehtmetsad, ning sihtkaitsevööndi lääneosas, kus kraav kulgeb paralleelselt kaitsealast väljas oleva maanteekraaviga ja läbib osaliselt ka liigirikast madalsood. Kuressaare–Kihelkonna–Veere maanteekraavi ja vana Tagamõisa tee äärset kraavi (põhikaardilt puudub) ei ole sihtkaitsevööndisse arvatud, et tagada paremini tee- ja kraavihoolduse toimimist. Kuivendamine kahjustab soostuvate ja soo-lehtmetsade seisundit. Kui oluline see mõju on, sõltub kraavi asukohast, ehituslikust eripärast, pinnasest jms, mistõttu pole määrusega võimalik ette näha kõigile olukordadele sobivaid tingimusi ja on jäetud seetõttu kaitseala valitseja igakordseks kaalutusotsuseks. Hooldustööde lubamisel hindab Keskkonnaamet ühelt poolt tegevuse potentsiaalset mõju ala loodusväärtustele, teisalt kaalub, kas hooldamata jätmine tekitab kahju väljaspool kaitseala asuvatele aladele. Olukordades, kus maaparandussüsteemide kuivendamise mõju puudub või pole oluline kaitse-eesmärkidele, saab tegevust lubada ja muudel juhtudel kas tingimuste kaudu mõju vähendada või vältida. Kaitseala valitseja saab maaparandussüsteemide hoiutöödele nõusoleku andmisel seada vajaduse korral ajalisi jm piiranguid, et piirnevad loodusväärtused säiliks soodsas seisundis. Maaparandussüsteemide hooldustööd, milleks on vajalik kaitseala valitseja nõusolek, on näiteks puittaimestiku raiumine, veejuhtme sügavuse ja põhjalaiuse taastamine sette eemaldamisega, truubi ja regulaatori settest puhastamine, truubiotsakute korrastamine ja voolutakistuse eemaldamine, välja arvatud kui voolusängist kõrvaldatakse voolutakistusena üksikuid esemeid, nagu langenud puud, suuremad kivid või prügi. Samuti ei ole kaitseala valitseja nõusolekut vaja rohhtaimede niitmiseks. Samas on oluline, et ka nende tööde tegemisel arvestataks ala kaitse-eesmärki ega kahjustataks loodusväärtusi. Oluline eesvool Kiljatu oja on sihtkaitsevööndi lõunaosas ja selle hooldamisel tuleb tagada, et ei kahjustataks kaitseala kaitse-eesmärke. Kiljatu oja looduslikkuse taastamine lühikeses kaitsealale jäävas osas ei ole otstarbekas.

Kaitseala valitseja nõusolekul on sihtkaitsevööndis lubatud olemasolevate ehitiste hooldustööd. Lubatud tööde hulka kuuluvad olemasolevate teede, elektriliini, puisniidul oleva puhkekoha

varjualuse ja muude ehitiste hooldustööd. Kiviaia lõigul, kus kasvab odajas astelsõnajalg, ei tohi kiviaia hooldamisel liigi elupaika kahjustada.

Kuna kaitse-eeskirjaga ei sätestata teisiti, siis LKS § 30 lõike 2 punkti 3 alusel on uute ehitiste sihtkaitsevööndisse püstitamine keelatud. Erandina on kaitseala valitseja nõusolekul sihtkaitsevööndis lubatud tootmisotstarbeta ehitiste püstitamine kaitseala tarbeks. Uute ehitiste püstitamine sihtkaitsevööndisse on keelatud, et vältida seal paiknevate väärtuslike koosluste ja kaitsealuste liikide elupaikade kahjustumist. Ehitamine võib pöördumatult hävitada elupaiku, võib eeldada raadamist, kuivendamist jms. Kuna ehitamise mõju eesmärkidele sõltub paljudest asjaoludest, sealhulgas ehitise iseloomust, tehnoloogiast, asukohast ja mahust, siis pole määrusega võimalik ette näha kõigile olukordadele sobivaid tingimusi ja on jäetud seetõttu kaitseala valitseja igakordseks kaalutusotsuseks. Sihtkaitsevööndis saab kaaluda ehitamist, mis on kaitseala tarbeks vajalik. Kaitseala tarbeks vajalike tootmisotstarbeta ehitiste alla kuuluvad eelkõige puisniidu hooldustehnika liikumiseks vajalikud rajatised (sh purded, truubid), koosluste ja liikide elupaikade taastamiseks vajalikud rajatised (sh veetõkked kraavides) ning loodushariduse edendamiseks vajalikud rajatised ja väikehooned (sh puisniidu puhkekoha varjualune – vajalikuks võib osutuda uude kohta riigimaale ehitamine, varjeonnid). Puudub põhjendatud vajadus uute teede tegemiseks looduslikesse kooslustesse või puisniidule ning kaablid saab vajaduse korral panna teede serva transpordimaale, mis ei jää kaitsealale. Tootmisotstarbeta ehitiste püstitamist kaitsealal paikneva kinnistu tarbeks ei ole sihtkaitsevööndis vaja lubada, sest lisaks õuealadele on sihtkaitsevööndist välja jäetud ka õuealaga piirnevad looduskaitsealiselt vähem väärtuslikud alad, kuhu on võimalus rajada kinnistu tarbeks vajalikke rajatise/ehitise.

2.5.4.3. Vajalikud tegevused sihtkaitsevööndis

Sihtkaitsevööndis poollooduslike koosluste alal on koosluste ilme ja liigikoosseisu taastamiseks ja säilitamiseks vajalik rohu niitmine, loomade karjatamine ning puu- ja põõsarinde kujundamine. Need tegevused tagavad poollooduslike koosluste säilimise. Ilma selleta koosluste looduskaitseväärtus väheneb.

2.5.4.4. Keelatud tegevused sihtkaitsevööndis

Sihtkaitsevööndis on kooskõlas kaitse-eeskirjas sätestatud erisustega keelatud majandustegevus ja loodusvarade kasutamine. Vastavalt majandustegevuse seadustiku üldosa seadusele on majandustegevus iga iseseisvalt teostatav, tulu saamise eesmärgiga püsiv tegevus, mis ei ole seadusest tulenevalt keelatud. Tegevus, mille suhtes on kehtestatud teatamis- või loakohustus, loetakse samuti majandustegevuseks ka juhul, kui selle eesmärk ei ole tulu saamine. Seega kõik kaitse-eeskirja kaitsekorra üldpõhimõtete peatükis või sihtkaitsevööndite peatükis reguleeritud tegevused, mis on määrusega lubatud või lubatud kaitseala valitseja nõusolekul ja mida tehakse tulu saamise eesmärgiga, ning tegevused, mis on lubatud või lubatud kaitseala valitseja nõusolekul ja millega kaasneb teatamis- või loakohustus, on kaitseala sihtkaitsevööndis lubatud majandustegevus. Kaitse-eeskirjaga lubatakse sihtkaitsevööndis majandustegevust, mis ei kahjusta kaitseala kaitse-eesmärki või seisundit.

2.5.5. Piiranguvöönd

2.5.5.1. Piiranguvööndi eesmärgid

Piiranguvöönd on kaitseala osa, mis ei kuulu sihtkaitsevööndisse. Kaitsealal on üks piiranguvöönd. Tagamõisa piiranguvööndi kaitse-eesmärk on kaitsta elupaigatüüpe lood ja puiskarjamaad ning kaitsealuseid liike ja nende elupaiku. Piiranguvööndisse on arvatud vähemväärtuslikku erametsa, õuemaad, hoonestust, rajatise ja muid looduskaitselisest seisukohast vähem väärtuslikke alasid.

2.5.5.2. Lubatud tegevused piiranguvööndis

Piiranguvööndis on lubatud majandustegevus, arvestades kaitse-eeskirjas sätestatud erisustega. Majandustegevus on lubatud vastavalt LKS § 31 lõikele 1. Piiranguvööndis on lubatud kuni 50 osalejaga rahvaürituse korraldamine kohas, mis ei ole selleks kaitseala valitseja nõusolekul ettevalmistatud ja tähistatud, ning rahvaürituse korraldamine õuemaal. Kaitseala valitseja nõusolekul on piiranguvööndis lubatud rohkem kui 50 osalejaga rahvaürituse korraldamine kohas, mis ei ole selleks kaitseala valitseja nõusolekul ettevalmistatud ega tähistatud. Kuni 50 osalejaga rahvaürituse korraldamine kohas, mis ei ole selleks kaitseala valitseja nõusolekul ettevalmistatud ja tähistatud, ei sea ohtu kaitseala kaitseväärtusi. Õuemaad loetakse rahvaürituse korraldamiseks ettevalmistatud kohaks. Rahvaürituse korraldamisele õuemaal ei ole osalejate arvule seatud piiranguid, kuna seal ei paikne olulisi loodusväärtusi ning see tegevus ei kahjusta kaitseala kaitse-eesmärkide saavutamist. Rahvaürituse korraldamine õuemaal toimub kinnisasja omaniku loal. Rohkem kui 50 osalejaga rahvaürituse korraldamine kohas, mis ei ole selleks kaitseala valitseja nõusolekul ettevalmistatud ega tähistatud, on lubatud kaitseala valitseja nõusolekul, et kaitseala valitsejal oleks võimalik suunata ürituse toimumist nii, et see ei kahjustaks kaitseala kaitseväärtusi. Piiranguvöönd on pindalaliselt väike ala. Vajaduse korral saab seada tingimusi, et ei kahjustataks väikesepindalalise ala loodusväärtusi.

Piiranguvööndis on lubatud biotsiidi, väetise ja taimekaitsevahendi kasutamine õue- ja põllumaal. Biotsiidi, väetise ja taimekaitsevahendi kasutamine on lubatud vaid õue- ja põllumaal, et ained ei kahjustaks väljaspool neid alasid olevaid tundlikke ökosüsteeme. Lisaks vähendavad need ained liigilist mitmekesisust, kuna mõjuvad surmavalt või elu pärssivalt suuremale hulgal liigirühmadest, mitte ainult kahjuritele ja umbrohule.

Kaitseala valitseja nõusolekul on piiranguvööndis lubatud veekogude veetaseme ja kaldajoone muutmine, näiteks tehisveekogude süvendamiseks, sest piiranguvööndisse jääb osaliselt üks vana tiik, mida kasutati kunagi ka loomade jootmiskohana. Lisaks võivad maaomanikud soovida kaevata uusi tiike, mida hiljem süvendada tahetakse. Tiikide suuremaks kaevamine võib pöördumatult hävitada elupaiku, sest sellega kaasneb pinnase teisaldamine. Kuna kaevamise mõju eesmärkidele sõltub paljudest asjaoludest, eelkõige kaevamise mahust, siis pole määrusega võimalik ette näha kõigile olukordadele sobivaid tingimusi ja on jäetud seetõttu kaitseala valitseja igakordseks kaalutusotsuseks. Piiranguvööndis saab kaaluda veekogude

veetaseme ja kaldajoone muutmist, mis ei kahjusta kaitseala kaitse-eesmärke. Tehisveekogudest on piiranguvööndis veel kraavid, mille hooldamine on lubatud, sest see ei kahjusta kaitseala kaitse-eesmärke. Kraavi hooldamine veekogude veetaseme ja kaldajoone muutmise alla ei käi, sest hooldamisega taastatakse varasem ehk algne veetase. Süvendamine on olemasoleva veekogu veetaseme ja kaldajoone muutmise, sest veekogule antakse kuju, mida sellel pole varem olnud. LKS kraavide hooldamist piiranguvööndis ei reguleeri ehk see on piiranguvööndis LKS-ga lubatud ja selleks luba küsima ei pea.

Kaitseala valitseja nõusolekul on piiranguvööndis lubatud uue ehitise püstitamise. Vajalikuks võib osutada piiranguvööndi vana talukoha majade taastamine ja talukoha jaoks vajalike kommunikatsioonide väljaehitamine. Vajalikuks võib osutada näiteks kaitseala tarbeks õppe- ja külastusotstarbega ehitiste rajamine, kui selleks peaks tulevikus vajadus tekkima. Ehitiste püstitamine piiranguvööndis võib mõjutada piirnevasse sihtkaitsevööndisse jääva kaitseeesmärgiks oleva odaja astelsõnaja kasvuala seisundit. Kuna ehitamise mõju eesmärkidele sõltub paljudest asjaoludest, sealhulgas ehitise iseloomust, tehnoloogiast, asukohast, mahust jne, siis pole määrusega võimalik ette näha kõigile olukordadele sobivaid tingimusi ja on jäetud seetõttu kaitseala valitseja igakordseks kaalutusotsuseks. Piiranguvööndis saab kaaluda ehitiste püstitamist, mis ei sea ohtu kaitseala kaitse-eesmärke.

Kaitseala valitseja nõusolekul on piiranguvööndis lubatud turberaie. Piiranguvööndi metsad moodustavad väga väikese ala ja seetõttu koosluse liikide ja vanuse mitmekesisus säilitamise nõuet ei seata. Kuna kaitse-eeskirjaga ei sätestata teisiti, siis LKS § 31 lõike 2 punkti 5 alusel on muu uuendusraie piiranguvööndis keelatud. Piiranguvööndis pole lubatud uuendusraie, välja arvatud nimetatud erand (s.o turberaie kaitseala valitseja nõusolekul), et säilitada piirnevas sihtkaitsevööndis paiknevatele kaitse-eesmärgiks olevatele metsaelupaigatüüpidele vajalik puhver. Piiranguvööndis turberaie tegemisele ajalisi piiranguid ei seata, sest see ei ole vajalik konkreetse ala kaitse-eesmärgi saavutamiseks. Ühtki linnuliiki kaitse-eesmärgiks ei seata. Piiranguvööndis ei keelata puidu kokku- ja väljavedu külmumata pinnaselt, sest puudub suur risk pinnase oluliseks kahjustamiseks. Erandit lageraiele hall-lepikutes ei tehta, sest neid piiranguvööndisse ei jää.

2.5.5.3. Vajalikud tegevused piiranguvööndis

Piiranguvööndis poollooduslike koosluste aladel on nende ilme ja liigikoosseisu tagamiseks vajalik rohu niitmine, loomade karjatamine ning puu- ja põõsarinde kujundamine. Tegevused on vajalikud, et tagada poollooduslike koosluste säilimine. Ilma nende tegevusteta koosluste looduskaitseväärtus väheneb.

2.5.5.4. Keelatud tegevused piiranguvööndis

Piiranguvööndis on keelatud uue maaparandussüsteemi rajamine, et piirnevad loodusväärtused säiliks soodsas seisundis. Maaparandussüsteemid, mis rikuvad looduslikku veerežiimi, on looduslikult liigniisketele kaitstavatele elupaigatüüpidele kõige suuremaks ohuks ja on oluline,

et neid kaitsealale ei rajataks, sest muudetud veerežiim tingib ala kuivendamise ja elupaigatüüpide seisundi halvenemise.

Piiranguvööndis on keelatud maavara kaevandamine, sest sellega kaasneks elupaigatüüpide pöördumatu hävitamine. Maa-ameti geoportaali maardlate kaardirakenduse (<http://geoportaal.maaamet.ee/>) andmetel ei jää praegu teadaolevalt alale maavarade aktiivseid tarbevarusid ega passiivseid reservvarusid, mistõttu puudub huvi maavara kaevandamiseks. Piiranguvööndis on keelatud puhtpuistute kujundamine ja energiapuistute rajamine, kuna see vaesustab metsade looduslikku mitmekesisust ja maastikuilmet.

3. Menetluse kirjeldus

Kaitseala kaitse-eeskirja avalik väljapanek toimus 20. novembrist kuni 22. detsembrini 2017. a Keskkonnaameti Lääne regiooni Kuressaare kontoris. Teade kaitse-eeskirja avaliku väljapaneku ja avaliku arutelu kohta ilmus 17. novembri 2017. a üleriigilise levikuga ajalehes Õhtuleht ja kohalikus ajalehes Saarte Hää. Ametlikus väljaandes Ametlikud Teadaanded ilmus kaitse-eeskirja eelnõu avalikustamise teade 9. novembril 2017. a. Tagamõisa looduskaitseala kaitse-eeskirja eelnõu materjalidega oli võimalik tutvuda ka Keskkonnaameti koduleheküljel. Keskkonnaameti Kuressaare kontoris toimus 18. jaanuaril 2018. a kaitse-eeskirja avalik arutelu, milles osales viisteist inimest, kellest kuus oli Keskkonnaameti töötajad.

LKS §-s 9 sätestatud kaitse alla võtmise menetluse käigus saadeti elektrooniliselt või tähtkirjaga teade kaitse-eeskirja eelnõu avalikustamise kohta üheksale maaomanikule, sh Riigimetsa Majandamise Keskusele. Teavitus saadeti ka Kihelkonna Vallavalitsusele, Saaremaa Vallavalitsusele, Saare Maavalitsusele, Keskkonnainspektsiooni Saaremaa büroole ja Kihelkonna Jahimeeste Seltsile. Kirjas paluti esitada oma põhjendatud parandusettepanekud ja vastuväited. Kirjad sisaldasid teadet, et kui parandusettepanekuid või vastuväiteid kirjas nimetatud tähtjaks ei esitata, loetakse seda kaitse-eeskirja eelnõuga nõustumiseks. Avaliku väljapaneku ajal ettepanekuid ei esitatud.

4. Eelnõu vastavus Euroopa Liidu õigusele

Eelnõu koostamisel on arvestatud järgmiste EL õigusaktidega:

1. EÜ Nõukogu direktiiv 92/43/EMÜ looduslike elupaikade ning loodusliku taimestiku ja loomastiku kaitse kohta (EÜT L 206, 22.07.1992, lk 7–50).
2. Euroopa Parlamendi ja nõukogu direktiiv 2009/147/EÜ loodusliku linnustiku kaitse kohta (ELT L 20, 26.1.2010, lk 7–25).

EÜ Nõukogu direktiivi 92/43/EMÜ ehk loodusdirektiivi artikli 2 lõike 1 kohaselt on nimetatud direktiivi eesmärk looduslike elupaikade ning loodusliku loomastiku ja taimestiku kaitsmisega kaasa aidata bioloogilise mitmekesisuse säilimisele EL liikmesriikide territooriumil. Loodusdirektiivi artikli 3 lõigete 1 ja 2 kohaselt luuakse Euroopa ökoloogiline võrgustik Natura 2000, mille loomisse annab oma panuse iga liikmesriik võrdeliselt sellega, millisel määral leidub tema territooriumil loodusdirektiivis nimetatud looduslike elupaigatüüpe ja liikide elupaiku. Vabariigi Valitsuse 5. augusti 2004. a korralduse nr 615 „Euroopa Komisjonile

esitatav Natura 2000 võrgustiku alade nimekirja lisa 1 punkti 1 alapunktiga 57 on Natura 2000 võrgustiku linnualaks esitatud Tagamõisa linnuala ja lisa 1 punkti 2 alapunktiga 416 on Natura 2000 võrgustiku loodusalaaks esitatud Tagamõisa loodusala, mis hõlmab osaliselt Tagamõisa looduskaitseala. Seetõttu tuleb Tagamõisa looduskaitsealal tegevuse kavandamisel hinnata selle mõju kaitse-eesmärkidele, arvestades Natura 2000 võrgustiku alade kohta kehtivaid erisusi.

Tagamõisa loodusala on kinnitatud Natura 2000 võrgustiku alaks Euroopa Komisjoni 12. novembri 2007. a otsusega 2008/24/EÜ, millega võeti vastavalt nõukogu direktiivile 92/43/EMÜ vastu boreaalses biogeograafilises piirkonnas asuvate ühenduse tähtsusega alade esimene ajakohastatud loetelu (teatavaks tehtud numbri K(2007) 5402 all, ELT L 012, 15.01.2008, lk 118–382). Viimati ajakohastati boreaalse biogeograafilise piirkonna loodusala nimekirja Euroopa Komisjoni 12. detsembri 2017. a rakendusotsusega (EL) 2018/41, millega võeti vastu boreaalses biogeograafilises piirkonnas asuvate ühenduse tähtsusega alade loetelu üheteistkümnnes uuendatud versioon (teatavaks tehtud numbri C(2017) 8255 all, ELT L 15, 19.01.2018, lk 199-350).

Euroopa Parlamendi ja nõukogu direktiivi 2009/147/EÜ ehk linnudirektiivi artikli 1 kohaselt käsitleb nimetatud direktiiv kõikide looduslikult leiduvate linnuliikide, kaasa arvatud nende munade, pesade ja elupaikade kaitset EL liikmesriikides. See hõlmab nende liikide kaitset, hoidmist ja kontrolli ning kasutamist. Linnudirektiivi artiklite 2 ja 3 kohaselt võtavad liikmesriigid vajalikud meetmed, sealhulgas kaitsealade loomine, eelnimetatud linnuliikide arvukuse hoidmiseks tasemel, mis vastab eelkõige ökoloogilistele, teaduslikele ja kultuurilistele nõuetele, arvestades samal ajal majanduslikke ja puhkeaja veetmisega seotud vajadusi. Tagamõisa looduskaitsealal kaitse-eesmärgiks linnudirektiivi I lisas nimetatud linnuliike ei ole. Pärast määruse jõustumist tehakse Euroopa Komisjonile ettepanek muuta Tagamõisa loodusala ja Tagamõisa linnuala piire, et teha piiride tehniline korrektuur, mis arvestab kaitseala piirimuudatustega.

5. Määruse mõju ja rakendamiseks vajalikud kulutused

Määruse mõju on positiivne loodus- ja elukeskkonnale. Määruse rakendamine aitab tagada määruses nimetatud liikide ja elupaikade soodsa seisundi säilimist, mille tõttu säilib looduskeskkonna mitmekesisus. Looduskeskkonna mitmekesisus tagab omakorda parema ja mitmekesisema elukeskkonna säilimise inimestele.

Uue kaitse-eeskirja kehtestamine aitab kaasa rahvusvaheliste kohustuste täitmisele, seega on mõju välissuhetele positiivne. Looduse mitmekesisuse ehk elurikkuse säilitamise ja suurendamise vajaduse sätestavad nii Euroopa 2020 kui ka Ressursitõhusa Euroopa tegevuskava. Sellest tulenevalt on elurikkuse vähenemise peatamiseks ja taastamiseks kinnitatud EL elurikkuse strateegia aastani 2020 (KOM(2011)2441), mis seab liikmesriigile konkreetsed ja mõõdetavad eesmärgid elurikkuse (liikide ja elupaikade seisundi) parandamiseks aastaks 2020. Kinnitatav õigusakt toetab otseselt nende eesmärkide saavutamist.

Tagamõisa looduskaitseala on juba riikliku kaitse all uuendamata kaitsekorruga Tagamõisa puisnisiduna ja suurim laiendus toimub ka juba riikliku kaitse all Tagamõisa hoiuala arvelt,

mistõttu puudub määruse jõustumisel oluline mõju sotsiaalvaldkonnale, riiklikule julgeolekule, majandusele, regionaalarengule ning riigiasutuste ja kohaliku omavalitsuse korraldusele.

Planeeringud tuleb kooskõlla viia kehtestatud õigusaktidega. Seega mõjutab määruse kehtestamine ka kehtestatud planeeringuid. Teadaolevalt vastuolusid kehtivate planeeringutega ei ole, mistõttu oluline mõju selles küsimuses puudub. Eelnõu avalikustamise käigus saadeti kohalikele omavalitsusele ja maaomanikele arvamuse avaldamiseks eelnõu materjalid. Selle käigus ei esitatud vastuväiteid, et määruse jõustumine takistaks kehtivate planeeringute teostamist. Looduskaitseaduse § 9 lõike 7¹ punktide 3 ja 4 järgi on avalikustamise üks eesmärk saada menetlusosalistelt neile teadaolevaid andmeid, mis on eelnõuga seotud.

Vastavalt maamaksuseaduse (edaspidi *MaaMS*) §-le 4 kaasneb määruse jõustumisega kohaliku omavalitsuse maamaksutulude mõningane vähenemine. *MaaMS* § 4 lõike 3 kohaselt hakkab maamaksusoodustus kehtima kaitse-eeskirja jõustumisele järgneva aasta 1. jaanuaril. *MaaMS* § 4 lõike 1 punkti 1¹ kohaselt kaitsealade sihtkaitsevööndi maalt maamaksu ei maksta ja § 4 lõike 2 kohaselt *LKS* §-s 31 sätestatud piiranguvööndi maalt makstakse maamaksu 50% maamaksumäärast. Kuna 127 ha varem piiranguvööndisse jäävast alast ja 39,3 ha varem hoiualasse jäävast alast arvatakse sihtkaitsevööndisse, laekub maamaksu Saaremaa vallale vähem ligikaudu 160 eurot aastas.

Vastavalt *LKS* §-le 20 võib riik kokkuleppel kinnisasja omanikuga omandada kinnisasja, mille sihtotstarbelist kasutamist ala kaitsekord oluliselt piirab, kinnisasja väärtusele vastava tasu eest lähtudes Vabariigi Valitsuse 8. juuli 2004. a määruses nr 242 „Kaitstavat loodusobjekti sisaldava kinnisasja riigi poolt omandamise ja ettepanekute menetlemise kord ning kriteeriumid, mille alusel loetakse ala kaitsekord kinnisasja sihtotstarbelist kasutamist oluliselt piiravaks, ning kinnisasja väärtuse määramise kord ja alused” esitatud tingimustest. Võrreldes kehtiva kaitse-eeskirjaga suureneb kaitseala eraomandisse kuuluvatele maadele ulatuv sihtkaitsevööndi pindala 28,5 ha võrra varasema piiranguvööndi arvel ja 3,1 ha varasema hoiuala arvel. Maa-ameti tehingute andmebaasi alusel toimus endises Kihelkonna vallas 2015. aastal 134,3 ha metsamaaga 18 tehingut kogusummas 301 517 eurot, seega on ühe hektari metsamaa hind 2245,1 eurot. Sihtkaitsevööndis 32,6 ha erametsamaa osas oleva u 27 ha mitte poolloodusliku kooslusena käsitletava maatulundusmaa riigile ostmise korral oleks selle hind ligikaudu 60 617,7 eurot. Arvestades asjaolu, et 3,1 ha erametsamaa osas, mis arvatakse hoiualast sihtkaitsevööndisse, kehtib juba praegu eramaa riigile omandamise kohustus, siis täiendava eramaa riigile omandamise kohustused suurenevad kokku u 24 ha-l ja selle hind on ligikaudu 53 882,4 eurot. Tegemist on hüpoteetilise summaga, kuna maid omandatakse riigile maaomaniku taotluse alusel ning senise praktika põhjal enamik maaomanikke ei ole huvitatud maa riigile võõrandamisest. Kaitseala piiranguvööndis paiknevate eraomandisse kuuluvate maaüksuste sihtotstarbeline kasutamine ei ole oluliselt piiratud.

Vastavalt maaeluministri 22. aprilli 2015. a määrusele nr 38 „Poolloodusliku koosluse hooldamise toetus” maksab riik kaitsealadel poollooduslike koosluste hooldamiseks toetust olenevalt poolloodusliku koosluse tüübist ja hooldamise viisist 85–450 eurot hektari kohta. Poollooduslikke kooslusi ei lisandu, sest kaitseala ei laiene kaitseta alalt, ja seetõttu riigi kulud nende hooldamise toetamiseks ei muutu.

Natura 2000 alal asuva erametsamaa omanikule makstakse toetust, et kompenseerida Natura 2000 metsaalade majandamisest saamata jäänud tulu. Natura metsa toetust makstakse Maaelu Arengu Euroopa Põllumajandusfondist (EAFRD) ja kaasfinantseeritakse Eesti riigi eelarvest. Toetust on võimalik taotleda vastavalt maaeluministri 22.04.2015 määrusele nr 39 "Natura 2000 erametsamaa toetus". Toetuse määr Natura 2000 piiranguvööndis asuva ühe hektari metsaala kohta on 60 ja sihtkaitsevööndis 110 eurot aastas. Sihtkaitsevööndi moodustamisega hoiuala ja piiranguvööndi arvelt kasvab kõrgema määraga metsamaa toetusalune pind 16,3 ha. Seega suurenevad kulud Natura metsa toetusele kokku u 815 eurot aastas.

Tagamõisa looduskaitseala kaitsekorra kehtestamisega tuleb piiranguvööndist sihtkaitsevööndisse juurde 83 ha riigimetsa. Vastavalt RMK arvutustele vähendab range kaitse Saaremaal puidukasutuse tulu keskmiselt 100 eurot hektari kohta aastas. Lähtudes sellest, et ka piiranguvööndi metsade majandamine oli varem kitsendatud, on vastavalt RMK arvutustele majanduspiirangutega metsade kavandatavaks raiemahuks ligikaudu 1/10 majandusmetsa lankide keskmisest, st 10 eurot hektari kohta aastas. Seega väheneb iga-aastane saamata jäänud puidutulu Tagamõisa looduskaitseala kaitsekorra kehtestamisega 830 euro võrra aastas.

6. Määruse jõustumine

Määrus jõustub kümnendal päeval pärast Riigi Teatajas avaldamist.

7. Vaidlustamine

Määruse üldkorraldusele ehk haldusakti tunnustele vastavat osa on võimalik vaidlustada, esitades halduskohtumenetluse seadustikus sätestatud korras kaebuse halduskohtusse. Määruses on üldkorralduse regulatsioon suunatud asja (kinnistu) avalik-õigusliku seisundi muutmisele, hõlmates eelkõige asja kasutamist ja käsutamist reguleerivaid sätteid. Seega vastavad määruses üldkorralduse tunnustele sätted, millest tulenevad kinnisasja omanikule või valdajale õigused ja kohustused on konkreetse kinnisasjaga tihedalt seotud ning puudutavad kinnisasja kasutamist või käsutamist. Halduskohtumenetluse seadustiku § 46 lõike 1 kohaselt võib tühistamiskaebuse esitada 30 päeva jooksul kaebajale haldusakti teatavaks tegemisest arvates ja sama paragrahvi lõike 5 kohaselt kaebuse haldusakti õigusvastasuse kindlakstegemiseks kolme aasta jooksul haldusakti andmisest arvates.

8. Eelnõu kooskõlastamine

Eelnõu on kooskõlastatud teiste ministeeriumidega eelnõude infosüsteemi EIS kaudu. Maaeluministeerium on eelnõu kooskõlastanud märkusega arvestamisel. Seletuskirja on lisatud viide maaeluministri 22.04.2015 määrusele nr 39 "Natura 2000 erametsamaa toetus", mille alusel Natura 2000 erametsamaal toetust makstakse.. Ülejäänud ministeeriumid on kooskõlastanud eelnõu vaikumisi. Vabariigi Valitsuse reglemendi § 7 lõike 4 kohaselt, kui

kooskõlastaja ei ole sama paragrahvi lõigetes 1–3 sätestatud tähtaja jooksul eelnõu kooskõlastanud või jätnud seda põhjendatult kooskõlastamata, loetakse eelnõu kooskõlastatuks.